

Prof. dr hab. Kazimierz Ożóg

Instytut Filologii Polskiej

Uniwersytet Rzeszowski

Recenzja rozprawy doktorskiej Katarzyny Woś, *Gry językowe w zajawkach serwisu informacyjnego Fakty TVN. Gry z odbiorcą i gry z tekstem jako realizacje komunikacyjne dziennikarskich gatunków informacyjnych*, napisanej pod kierunkiem dr hab. prof. UR Grażyny Filip na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2016

I. Uwagi wstępne

Kiedy studiuję dzieło Katarzyny Woś, myślę najpierw o ogromnych zmianach, jakie stały się udziałem polskiego językoznawstwa kilku ostatnich dekad. Zmiany te obserwujemy zarówno co do tematyki badań, jak i stosowanych metodologii. Dzisiaj nie tylko analizujemy strukturę formalną i semantyczną języka (całych dyskursów, tekstów, zdań, leksemów), ale coraz częściej zwracamy się do badań społecznego i pragmatycznego aspektu języka w różnych typach komunikacji. Nowy, mocny impuls otrzymały badania językoznawcze w latach 90. XX wieku i w pierwszej dekadzie wieku XXI. Są to dociekania nad komunikacją językową i opisywanie relacji między językiem a kulturą. Recenzowana rozprawa dobrze wchodzi w obszar nowych, można rzec, modnych dzisiaj zagadnień podejmowanych przez polskie językoznawstwo. Zagadnienia podjęte do analizy przez Doktorantkę mieszczą się na przecięciu badań lingwistycznych, medioznawstwa i dociekań nad teorią kultury. W tytule jej rozprawy znalazły się terminy stricte językoznawcze, z dociekań nad teorią mediów, komunikacji i kulturoznawstwa. Mamy tu ambitne przedsięwzięcie, które się udało.

II. Wybór tematyki badawczej

Wybór tematu dysertacji jest bardzo celny. Nie mieliśmy dotąd rzetelnego – prócz kilku artykułów - opracowania gier językowych stosowanych w zapowiedziach (zajawkach) programów informacyjnych w TVN. Jest to z jednej strony, temat szczegółowy, wymagający konkretnych badań lingwistycznych, tych niewielkich tekstów zapowiadających jakieś treści i ich stosunku do zapowiadanych tekstów większych, z drugiej jednak – mówiąc potocznie – wpływa na szerokie wody współczesnych relacji między językiem a kulturą, i w tym względzie można wykazać się erudycyjnością. Autorka podjęła się zatem bardzo trudnego zagadnienia. Problematyka gier językowych zahacza o rozważania filozoficzne (wystarczy przywołać Ludwiga Wittgensteina), stylistyczne, tekstologiczne, z pragmatyki językowej

(skuteczność vs nieskuteczność), problemy z teorii kultury, wreszcie z psychologii społecznej.

III. Struktura rozprawy

Recenzowana rozprawa jest zwartym tekstem naukowym. Autorka dobrze realizuje Greise'owska maksymę ilości, Praca utrzymuje tradycyjny podział na część teoretyczną i empiryczną. Do części I należy Wstęp oraz rozdział pierwszy zatytułowany *Język i gatunki medialne – założenia teoretyczne i metodologiczne rozprawy* (s. 9-63). Część badawcza obejmuje rozdziały; drugi *Gry strukturalne* (s. 64 – 144), trzeci *Leksykalno-semantyczne pola zapowiedzi* (s. 145- 180), czwarty *Gry semantyką i dysonanse stylistyczne* (s. 181-192). Poprawne jest *Zakończenie*. Zauważam dobre rozplanowanie tego dość skomplikowanego pod względem podejmowanych zagadnień wykładu.

IV. Walory recenzowanej pracy

Zadaniem każdej rozprawy doktorskiej jest, po pierwsze, wykonanie oryginalnych badań naukowych i poszerzenie istniejącej wiedzy z danej dyscypliny, a po wtóre, wykazanie, że autor jest na tyle dojrzały i ugruntowany naukowo, że potrafi zorganizować metodologicznie i merytorycznie takie badania, aby kolejno, podejmować nowe zagadnienia i rozwijać dyscyplinę, pomnażając wiedzę na temat wybranych fragmentów świata. Pani Katarzyna Woś spełniła te dwa warunki. Głównym walorem jej rozprawy jest merytoryczne, naukowe rozpoznanie kategorii *gry*, czyli swoistego działania, w sumie komunikacyjnego, funkcji, przyporządkowywania elementów różnych zbiorów, osobliwych układów argumentów i reguł ich kombinacji - ważnego wyznacznika współczesnej rzeczywistości społecznej, kwestii podejmowanej przez dociekania różnych dyscyplin, zwłaszcza w naukach humanistycznych, także przyrodniczych i ścisłych. *Gry* jako wszechzasada życia (różne elementy zbioru X wzajemnie przyporządkowywane na podstawie reguły Y) są postawą życia biologicznego, tu człowiek może tylko odkrywać ich mechanizmy działania. Występują one także na różnych poziomach życia społecznego. W tym względzie *homo loquens*, a ściślej *homo ludens* tworzy ich reguły i bawi się (w starym znaczeniu, poświęca czas) ich realizacją, która ma bardzo różne cele. Kategoria gry została przez Doktorantkę znacząco przybliżona na podstawie popularnych obecnie *gier językowych*. Autorka zadowalająco, niebanalnie pomnożyła naszą wiedzę na ten temat. Najpierw jest to wiedza teoretyczna, na podstawie analizy kilkudziesięciu istniejących w literaturze naukowej tekstów, Autorka stworzyła spójną, niesprzeczną, nowatorską koncepcję *gier*, i opisała sposoby widzenia i rozumienia tej kategorii zarówno w historii, jak i obecnie. I kolejno, w części empirycznej pracy Doktorantka celnie, hasłowo, niemal słownikowo przy pomocy rozbudowanych definicji, zanalizowała kilkadziesiąt przykładów konkretnych tekstów zapowiedzi modułów informacyjnych. W zapowiedziach tych zastosowano różnego rodzaju gry językowe i komunikacyjne. Autorka dobrze je rozpoznaje, wydziela odpowiednie klasy, ukazuje działanie reguł, przedstawia argumenty językowe i kulturowe. Nota bene praca Katarzyny

Woś udowadnia, że język i kultura tworzą niezwykle uniwersum językowo kulturowe i są nierozdzielne.

Kolejnym walorem recenzowanej pracy są istotne spostrzeżenia dotyczące współczesnych mediów, zwłaszcza telewizji komercyjnych i funkcjonowania w nich gatunków dziennikarskich. Autorka tworzy merytorycznie nośny wykład o języku w dzisiejszych mediach.

Autorka stworzyła spójny, dobrze napisany wykład. Praca jest dobrze zredagowana pod względem językowym. Znalazłem kilka błędów (kłopoty z Wittgensteinem), odszukałem kilka zdań zbyt ogólnych, pisanych ze swoistą młodzieńczą nonszalancją, ale o tym podyskutujemy w czasie obrony.

V. Uwagi krytyczne

Rozprawy doktorskie pisane są zwykle przez młodych, uczących się naukowego warsztatu badaczy. Nie do uniknięcia są więc błędy czy niedoskonałości, które – jeśli je odpowiednio wykażemy – mogą służyć do udoskonalenia procedur naukowych czy ćwiczenia lepszego wykładu. Tak też należy traktować moje uwagi. Doktorantka z pewnością je zapamięta i w przyszłych rozprawach naukowych będzie takich spraw unikać.

Po pierwsze, brakuje mi w sprawach metodologicznych, określenia liczby wszystkich zebranych zapowiedzi. Charakterystyka materiału zawiera tylko kilka zdań na ten temat, reszta to uwagi innego typu.

Po wtóre, brakuje „kropki nad i” w sprawie metodologii, a mianowicie tych dwóch trzech zdań dotyczących kwestii, jakimi metodami badała Pani Doktorantka każdy tekst zapowiedzi (jakoś nie lubię słowa *zajawka*), określając w każdym takim małym tekście rodzaj użytej (zastosowanej) gry językowej, zwłaszcza przybliżając relację między elementami językowymi i kulturowymi. Były to klasyczne metody strukturalne, były to rachunki sensów pomnożone o metody krytycznej analizy tekstu, znajdowania znaków kultury, odczytywania językowego obrazu świata, szukania pól semantycznych. Były to metody badań intertekstualnych.

Po trzecie. Autorka wykazała się dużą erudycją w referowaniu stanu badań, jednak upominam się o dwie znaczące pozycje monograficzne, najpierw o książkę Izabeli Łuc o grach językowych i komunikacyjnych, wydaną przez Uniwersytet Śląski, i kolejno, o ważną pracę Jerzego i Stanisławy Niebrzegowskiej Bartmińskich, *Tekstologia* (przecież Pani bada teksty zapowiedzi).

VI. Konkluzja końcowa

Stwierdzam, że praca doktorska Katarzyny Woś *Gry językowe w zajawkach serwisu informacyjnego Fakty TVN. Gry z odbiorcą i gry z tekstem jako realizacje komunikacyjne*

dziennikarskich gatunków informacyjnych wypełnia rygory stawiane rozprawom doktorskim. Stawiam wniosek do Rady Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Rzeszowskiego o podjęcie dalszych kroków w procedurze przewidzianej prawem, aby Autorce nadać stopień doktora. Praca jest dobra, po znacznych skrótach i uzupełnieniach można jej fragmenty wydrukować

Rzeszów, 4 marca 2016

Kazimierz Ożóg

